

HACI EMİROĞULLARI BEYLİĞİ; ORTA VE DOĞU KARADENİZ FETİH VE İSKAN SÜREÇİNDE ECDAD / TÜRKMEN KALELERİ

Dr. Ali Osman Emiroğlu
Yerel Tarih Araştırmacısı

Hacı Emiroğulları Beyliği, köken bakımından Danişmendliler'e dayanmaktadır. Danişmendliler, Malazgirt Savaşı'ndan (h. 464 / m. 1071) hemen sonra tarih sahnesinde yer alan; Sivas, Tokat, Amasya, Çorum, Yozgat, Kayseri, Malatya, Gümüşhane ve yörelerinde hâkimiyetini sürdüren ilk Anadolu Türk beyliklerindendir. Ağırlıklı olarak Orta Anadolu'da yerleşmiş olmakla beraber Türkiye'nin kuzeyinde de mücadeleler vermişlerdir. Bu bölgede etkili olabilmek için başkentlerini Sivas'tan Niksar'a taşımışlardır. Danişmend Gazi tarafından bazı yörelerde Karadeniz sahillerine yaklaşılmış , zaman zaman da geri çekilmek zorunda kalınmıştır.

Danişmendliler, Mesudiye'nin altı km. kuzey-doğusunda bir sınır kalesi yapıp yöredeki sınırları bu kale vasıtasıyla kontrol etmekte idiler. Anadolu Selçukluları, h. 574 / m. 1178 yılında bu beyliğin varlığına son vermiştir. Danişmendli topraklarında yaşayan Çepnilerin bir bölümü Selçuklular tarafından Çanakkale ve Balıkesir civarında iskân ettirilmiştir. Burada iskân ettirilenler daha sonra Karasi Beyliği'ni kurmuştur.

Anadolu Selçuklu Devleti XIV. yüzyılın başlarında yıkılmış, (h. 736/m. 1335) Moğol-İlhanlıdevrinin de sona ermesiyle Anadolu'da beylikler dönemi başlamıştır. Danişmendliler'in Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki mirasçıları olan Çepni Türkmenleri, bu yörede iki beylik kurmuştur. Bunların biri Danişmendliler'in de merkezi olan Niksar'da kurulan TaceddinoğullarıBeyliği , diğeri ise merkezi Danişmendliler'in sınır kalesinin bulunduğuMesudiyeKaleköy'de teşkilatlanan Hacı Emiroğulları Beyliği'dir.

Trabzon Rumları (h. 675/m. 1277) Çepni Türklerinin elinde bulunan Sinop'a denizden saldırıda bulunurlar. Çepni Türkleri, Rumları yenilgiye uğratırlar . Bu savunmaya katılan Çepnilerin Hacı Emiroğulları ile ilgisinin olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu bölgede yaşayan Türklerin daha sonraki yıllarda Ünye tarafına doğru kaydıkları ve Bayram Bey'in idaresine girdikleri tahmin edilmektedir.

Bölgedeki Türkmenler müstakil beylik hâline geldikten sonra sürekli Trabzon Rumlarıyla mücadele içerisinde olmuşlardır. Mesudiye'den sık sık hareket ederek Doğu Karadeniz Dağları'nın zirvesinden doğuya doğru akınlar düzenlemişlerdir. Bu dağlar üzerinde bulunan, ne zamandan ve kimlerden kaldığı belli olmayan çok sayıdaki toplu mezarlar muhtemelen yörede yüzyıllar boyunca süren mücadelelerin ürünüdür.

İlhanlılar'da iç savaş başlamış, bunun üzerine Anadolu'nun her tarafında Türkler serbest kalmıştır. Bunun sonucunda beylikler bağımsız hâle gelmiştir. Akınlar daha sonraki yıllarda da devam etmiş, Türkler uygun yerlerde iskân edilmiştir. Fırsat buldukça Harşit Irmağı, Aksu Irmağı, Melet Irmağı, Bolaman Irmağı vadilerinden sahile doğru yerleşerek ilerlemişler ve yurt tutmuşlardır. Dolayısıyla Orta Doğu Karadeniz Bölgesi'nin fethi sırasında, büyük mücadeleler Canik Dağları'nın zirvesinde gerçekleşmiştir. Canik Dağları'nın kuzeyinde, Trabzon'a yapılan seferler hariç, büyük savaşlar olmamış ordu biçiminde teşkilâtlanmış "Hacı Emiroğulları Beyliği" yönetimindeki halkı

(Çepnilerin cogunlukda olduğu , Döğer, Eymür, Karkın, Alayuntlu, Bayındır, İğdır boyları) bölgeyi iskân ederek fethetmişlerdir.

Hacıemiroğulları Beyliği'nin en parlak dönemi Hacı Emir oğlu Süleyman Bey zamanında olmuştur denilebilir. Yaklaşık yüzyıl süren Ordu ve Giresun yöresinin fethedilmesi bölgede yaşayan Türk halkı açısından olumlu bir biçimde onun zamanında sonuçlanmıştır. Ordusuyla beraber sahile inerek Ordu ve yöresini bir daha değişmemek üzere Türk vatani hâline getirmiştir.

Karadeniz de fetih dönemini izlerini taşıyan tahrirlerde " Kadimlik Yurtlarıyla muaf" sayılan

- Ahi Danişmend
- Melik Danişmend
- Hızır Danişmend
- Ömer Danişmend
- Bayram Danişmend
- Emir Danişmend şahıs ve yer adlarından söz edilmiştir.

Bölge “Kadimlik Yurtlarıyla evlad-ı Fatihi Vilayet” olarak tarihe geçmiştir.

Bölgenin tamamen fethinden sonra beylik merkezi de değiştirilmiştir. Daha önce Mesudiye’nin Kaleköyü’nde bulunan beylik merkezi, bugün Ordu ili şehir merkezinin yaklaşık dört kilometre güneydoğusunda bulunan Eskipazar’a taşınır. Adı geçen yerdeki mezar taşları, cami ve çevresinde bulunan harabeler bu dönemden kalmaz. Ayrıca Eskipazar çevresindeki arazinin bizzat beylik idarecilerine ait olduğu bilinmektedir.

Bölgenin tamamen fethinden sonra beylik merkezi de değiştirilmiştir. Daha önce Mesudiye’nin Kaleköyü’nde bulunan beylik merkezi, bugün Ordu ili şehir merkezinin yaklaşık dört kilometre güneydoğusunda bulunan Eskipazar’a taşınır. Adı geçen yerdeki mezar taşları, cami ve çevresinde bulunan harabeler bu dönemden kalmaz. Ayrıca Eskipazar çevresindeki arazinin bizzat beylik idarecilerine ait olduğu bilinmektedir.

Osmanlı Devleti’nin fethine kadar Hacı Emir ve oğulları tarafından idare edilen bu beyliğin sınırları, h. 806/ m. 1403 yılında, sahilde Vakfıkebir’in batısından Terme’ye kadar uzanıyordu. Terme’den güneyde Niksar’ın doğusuna çekilecek bir çizgi, beyliğin batı sınırını oluşturmaktaydı. Güney sınırı Kelkit vadisini takip ediyor, sonra Koyuluhisar ve Şebinkarahisar’ı dışarda bırakacak şekilde, güneyinden Kürtün’e, oradan da Vakfıkebir yakınlarına inen bir hat da, beyliğin doğu sınırını gösteriyordu.

HacıEmiroğulları Beyliği döneminden günümüze İkizce’dekiGençağa Kalesi, Mesudiye ilçesine bağlı Kaleköy’deki saray, kale ve kümbet harabeleri; Ordu il merkezine yaklaşık dört kilometre uzaklıkta olan Eskipazar Camii ve harabeleri; Hatipli köyündeki mezar taşları; Ordu Selimiye Camii’nin mihrabı kalmıştır. Başka eserlerin zamanımıza ulaşamaması, bu dönemde eserlerin muhtemelen Ahşap ve Ahşap işçiliğinden yapılması nedeniyledir.

Mesudiye Kalesi, Mesudiye ilçesine altı km. uzaklıkta bulunan Kaleköy sınırları içerisinde yer almaktadır. Kuzeyden güneye doğru uzanan doğal bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Hacı Emiroğulları'nın ilk merkezi olduğu bilinmektedir. Kale, günümüzde harabe durumdadır. Çevresinde tarihî mezarlar ve kümbetler bulunmaktadır. Eskipazar Camii; XIV. yüzyılda inşa edilmiştir. Ordu il merkezinin güneydoğusunda, Ordu Ulubey karayolunun dördüncü km. sinde bir mezarlığın içerisinde yer almaktadır. Hatipli Köyü mezar taşları ise Eskipazar Camii'nin yaklaşık bir km. kuzeydoğusunda yer almaktadır. Mezarların tamamına yakını tahrip edilip fındık bahçesi haline getirilmiştir. Geriye kalan mezarlardan bazılarının HacıEmiroğulları döneminden kaldığı anlaşılmıştır.

HACI EMİROĞULLARI BEYLİĞİ; ORDU, GİRESUN, TRABZON, GÜMÜŞHANE ASKERİ KALELER

1. Mesudiye İlçesi Kaleköy Kalesi ve Sarayı

2. İkizce Genç ağa kalesi

3. Ünye Erenyurt Köyü Çakmaklı Kalesi

4. Giresun Andız Kalesi

5. Gölköy Kalesi

6. Ünye Kalesi

7. Bolaman Kalesi ve Sarayı

8. Yastura Kalesi

9. Çatalpınar Göller köyü Kalesi

10. Yeni Sayaca / Kazancı Kalesi

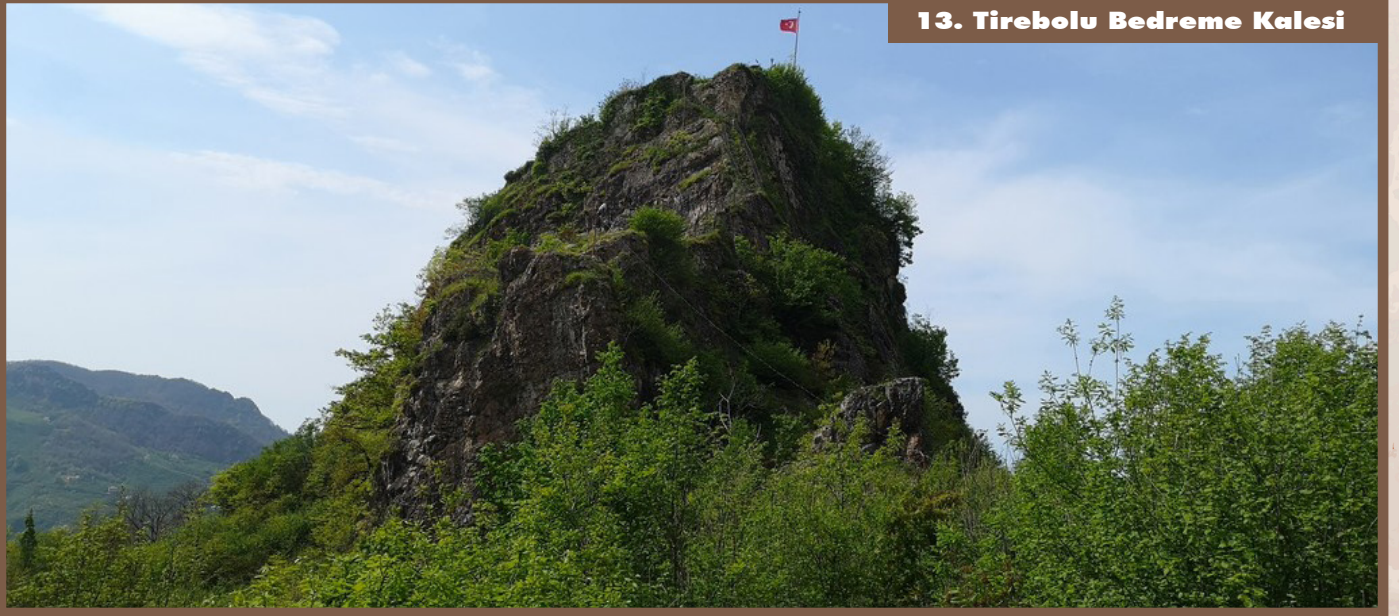
11. Giresun Dereli Kuştoğan Kalesi

12. Tirebolu Kalesi

13. Tirebolu Bedreme Kalesi

14. Eynesil Kalesi

15. Süme Kalesi

16. Giresun Kalesi

17. Giresun Kalesi - 2

GİRESUN KALESİ HACI EMİROĞLU SÜLEYMAN BEY FETİH TÜRKÇE KİTABE

KALENİN VE ŞEHRİN TARİHÇESİ

Giresun şehrinin çekirdeğini oluşturan Kale'nin ilk kez ne zaman ve kim tarafından yapıldığı tam olarak belli değildir. Bununla birlikte Pontus Kralı 1. Farnakes'in (m.ö 190-16) şehrin kurulduğu alana hakim olduğu kabul edilir. Yüksek bir yarım ada üzerine inşa edilen kale etrafındaki şehirleşme, antik çağda beliren kale-liman ilintisiyle koloni tipi gelişmeye sahne olmuştur. Antik çağlardan beri çevresinde üretilen madenlerin nakil iskelesi ile bütünlük arz eden Kale, güneyden kuzeye önemli sayılabilecek bir yerleşim alanını da içine almıştır.

Şehrin Türklerden önce bilinen sakinleri Miletler ve Cenevizlilerdir. Miladi 14. Yüzyılın başlarında Küçüdoğan Bey komutasındaki Müslüman Çepnilerin akın faaliyetleri sırasında kalenin kısa süreliğine de olsa ele geçirildiği tahmin edilmektedir. Kale çevresindeki alana yerleşen Çepnilerin 14.yüzyıl boyunca akınlarda bulundukları bilinmektedir. Ancak 1397 yılı baharında Hacı Emir Bey'in oğlu Süleyman Bey tarafından Kale kesin olarak alınmış ve böylece Kale/şehirden ilk defa Müslüman Türk idaresi kurulmuştur.

Osmanlı idaresinin kurulduğu tarihe kadar geçen zaman içinde Kale'deki ve şehirdeki gelişim pek bilinmemektedir. 1461 yılı Sonbaharında Trabzon'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet'in geri dönüşü sırasında Kale/şehir savaşsımsızın alınmıştır. Osmanlı idaresinde burası liman ticaretinin güvenliği sağlayan istihkam niteliğindeki Kale ve onun çevresinde kurulan bir şehir olarak gelişme göstermiştir. 1486'da yapılan ilk sayımda Giresun Kale/şehri içinde 114 Hristiyan'a karşılık, muhafızlar hariç dört sivil Müslüman bulunmaktaydı. Bu tarihte Kale'de Kalkandelenli Yusuf komutasında 30 kişilik bir muhafız birliği vardır. 1515 tarihli kayıtlarda ise Kale'de Müslüman halk arasında Derviş Ahmet adlı bir alp-eren ile sahilde Şehzade Selim'in (Yavuz) inşa ettirdiği cami etrafında gelişen yeni bir yerleşime işaret edilmiştir.

Giresun şehrinin fiziki gelişimine en çok da camilerin öncülük ettiği görülmektedir. Sultan Selim Camii, Hacı Hüseyin Camii, Kapu Cami, Hacı Miktad Camii çevresinde yeni yerleşimlerin kurulmasıyla şehir kale dışında yayılmaya başlamıştır. 19.yüzyılda yaşanan göçler sebebiyle Gogora Kilisesi etrafında Hristiyan yerleşmesi oluşurken; Şeyh Kerameddin, Hortumzade, Soguksu ve Çınarlar Camileri de genişleme sürecine katkı sağlamıştır. 16.yüzyılda Şehzade Selim ve 17.yüzyıl başlarında Seyyid Mehmet Paşa'nın imar faaliyetleriyle atılım yaşanan Giresun şehrinde özellikle 19.yüzyılda ekonomik ve sosyal alanda belirgin bir canlanma görülmüştür. Yaşanan göçlerle birlikte 1890'larda şehirde Müslümanların nüfusu 4.388'e, Rumların nüfusu 4.906 ve Ermenilerin nüfusu ise 936'ya çıkmıştır.

Cumhuriyet devrinde gayrimüslimlerin şehirden ayrılmasıyla yaşanan boşluk, 1960'lardan sonra köyden kente göçler sebebiyle kapatılmış, böylece de tarihi yarımadanın doğusunda ve batısında yeni yerleşim alanları kurulmuştur. 1923'ten sonra Şeyh Kerameddin ve Nizamiye mahalleleri; 1960'tan sonra da Seldeğirmeni, Aksu ve Çullakkale mahalleleri ortaya çıkmıştır. 1990'da Limanın ve sahil yolunun açılmasıyla da, mekânsal olarak şehrin denize paralel biçimde gelişme süreci devam etmiştir.

(GİRESUN VALİLİĞİ 2012)

KAYNAKLAR

- CANİK BEYLERİ HACI EMİR VE EVLATLARI - Kazım Dılcımen
- HACI EMİROĞULLARI BEYLİĞİNDEN TÜRKİYE CUMHURİYETİNE ORDU TARİHİNDEN İZLER - Bahaeddin Yedıyıldız
- HACI EMİROĞULLARI BEYLİĞİ - Necati Demir
- TRABZON RUM DEVLETİ - İbrahim Tellıoğlu
- ANADOLU DA ÇEPNİ İSKANI - Hanefi Bostan
- DANIŞMEND-NAME - Necati Demir
- CİMİ TEKKE TARİHİ - Yaşar Celep
- OĞUZLAR - Faruk Sümer
- KADI BURHANEDDİN VE AHMED DEVLETİ - Yaşar Yücel
- ORDU YÖRESİNİN TARİHİ KAYNAKLARI I. , II. , III. - Bahaeddin Yedıyıldız

HACI EMİROĞULLARI BEYLİĞİ; ORTA VE DOĞU KARADENİZ FETİH VE İSKAN SÜREÇİNDE ECDAD / TÜRKMEN KALELERİ

Dr. Ali Osman Emiroğlu
Yerel Tarih Araştırmacısı

